

REPUBLIKA

ČASOPIS ZA KNJIŽEVNOST

SADRŽAJ

Slobodan Novak: Statički problem, 3
Žarko Pačić: Drveni šimun, 8
Petar Babić: Virus, 40
Igor Kusin: Trio za flautu, obou i fagot, 51

KLOPKA ZA USPOMENE

Zlatko Črnković: Zaboravljena prevoditeljica, 73
Čedo Prica: Epizoda Krleža — Simić — Krugović, 82

NOVE PJESME

Ivan Golub: Molitva za novu kuću, 87
Miroslav S. Mader: Zeleni rukavci, 98
Vojislav Mataga: Izvlaštenik, 106
Vesna Biga: Molitva trećoj koži, 117

OGLEDI, ISTRAŽIVANJA

Cyjetko Milanja: Pjesništvo Dalibora Cvitana ili od mediteranizma do neoegzistencijalizma, 123
Stijepo Mijović Kočan: Ponešto o pjesništvu Branišlava Zejkovića, 133
Stjepan Pavčić: Latinsko pjesništvo bosanskih franjevacu, 141
Ivo Pranjković: Frazeologizam i aforizam, 151

RAZGOVORI SA SLIKARIMA

Branislav Glumac: Ivan Antolčić, 159

GODIŠTE LVIII Zagreb, srpanj-kolovoz-trujan 2002. Broj 7-9

Kompiutorski slog *Durieux* d. o. o.

REPUBLIKA, časopis za književnost
Izdavač *Društvo hrvatskih književnika*
Glavni i odgovorni urednik *Velimir Visković*
Operativni urednik *Sibila Petleuski*
Ureduju *Branimir Donat, Tonka Maroević, Pauao Pauličić, Sibila Petleuski, Velimir Visković*
Tajnica *Nevenka Žvan*
Lektorica *Jasna Bašić*
Korektor *Ivica Kihalić*

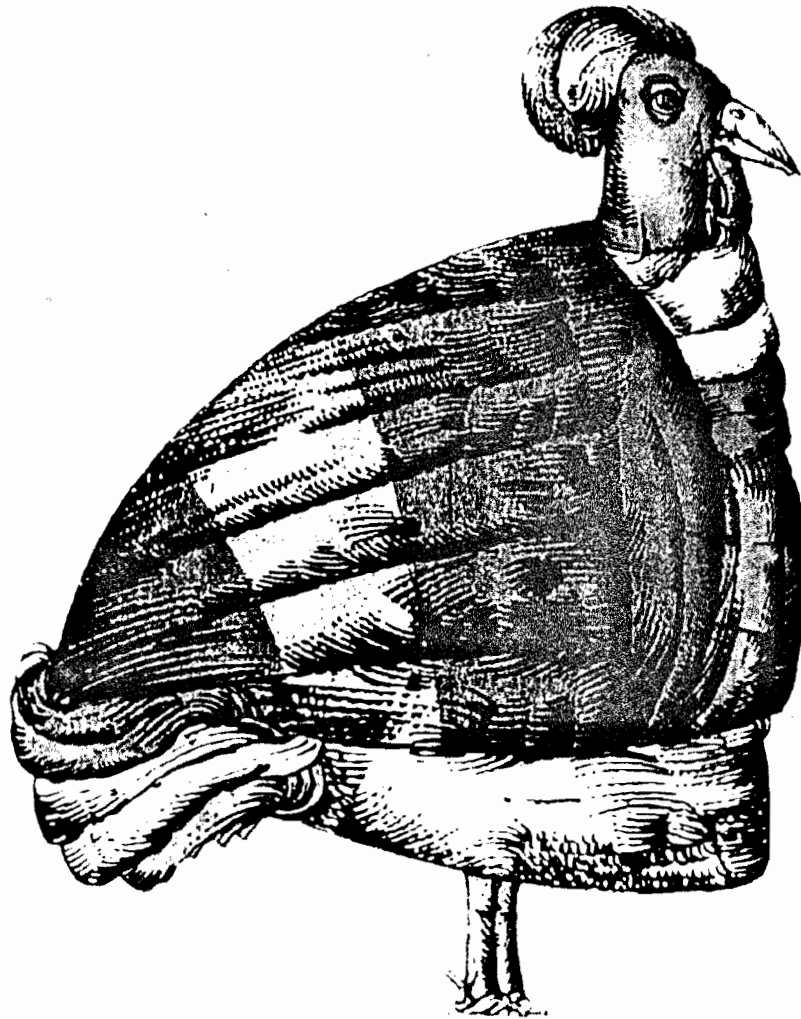
Uredništvo: Trg bana J. Jelaića 7/1, 10000 Zagreb, tel 4816-931 • Uredništvo prima utorkom od 12 do 14 sati • Rukopise ne vraćamo • Godišnja preplata 120,00 kn • Cijena broja 15,00 kn, dvobroja 25,00 kn, trobroja 30,00 kn • Poštarina plaćena u gotovu • Tisak: Puljko, Zagreb

Časopis je registriran pri Republičkom komitetu za informiranje pod brojem 842/2. Osnivač: Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1945.

Mario Grčević

O suvremenome serbokroatizmu hrvatskoga podrijetla

(Odgovor S. Kordić)

219

Snježana Kordić objavila je u časopisu *Republika* br. 1–2 (2001., 236.–243.) članak »Naziv jezika iz znanosti gledan«. U njemu tvrdi da »lingvistika u svijetu« zasebne jezike određuje isključivo prema kriteriju *medusobne razumljivosti* te da prema tom kriteriju kao lingvistička realnost postoji samo »srpskohrvatski«, a ne i hrvatski jezik. Na njezin poziv da se stranim lingvistima napokon omogućí da svoje argumente iznesu javno u Hrvatskoj, odazvao se je do sada L. Auburger člankom »Hrvatski jezik, kroatistika i serbokroatističko nazovinazivoslovlje« u *Republici* br. 7–8, 2001., 213.–224. On se s tezama S. Kordić nije složio, već je o njima izrazio vrlo negativno mišljenje. U istome se je broju *Republike* javio i Vinko Grubišić člankom »Naziv jezika kako ga vidi Snježana Kordić« (226.–229.) i neutemeljenost njezinih teza osvijetlio iz drugoga kuta gledanja. Na navedeni članak S. Kordić osvrnuo sam se i ja, u *Republici* br. 2–3 prilogom »O nazivu hrvatskoga jezika iz Kordićkine znanosti gledan« (221.–229.). Autorica mi je odgovorila u *Republici* br. 9–10 (2001., 193.–201.) člankom »Naziv jezika iz 21. stoljeća gledan (odgovor M. Grčeviću)«. Već u samome naslovu nastavlja s »glotonimskim zamagljivanjem« (usp. L. Auburger, nav. djelo, 215.), tj. govori o nazivu »jezika«, a ne kaže o kojem je jeziku riječ. Ujedno tendenciozno najavljuje raspravu o tome kako se u 21. stoljeću gleda na naziv »jezika«, a o tome može samo proricati jer smo u 21. stoljeće tek zakoračili. U tekstu ipak samouvjereni podbacuje da »ako Grčeviću smeta što su radovi iz kojih citiram kriterij razumljivosti objavljeni u 19. i 20. stoljeću, ovdje mogu navesti i jezični leksikon objavljen u 21. stoljeću« (*Republika*, 9–10, 195.). Naprosto je nevjerovatno, no autorica uopće ne zna kada počinje 21. stoljeće. Leksikon na koji se poziva, objavljen je naime 2000. godine, a ta godina ne pripada 21., već 20. stoljeću. Da to inače nije poznato samo uskim znanstvenim krugovima, pokazuje jedna anketa o tom pitanju na koju se je odazvalo otprilike

18.000 ljudi.¹ Iako je svojem odgovoru podarila naslov »Naziv jezika iz 21. stoljeća gledan«, Kordić u njemu osim onog pamfleta iz *Republike* 1–2 i mojeg odgovora, ne navodi nijedan drugi rad objavljen u 21. stoljeću.

U prvim dvjema rečenicama svojega teksta autorica čitatelje sučeljava s dvjema novim zabludama. Kaže da je svojim člankom »Naziv jezika iz znanosti gledan« htjela o »tabuiziranoj temi pokrenuti diskusiju«. »Tabuiziranom temom« smatra pitanje je li »jezik kojim se govori u Hrvatskoj, BiH, i SRJ lingvistički gledano jedan jezik.« Autorici je promaklo da se o tom pitanju vrlo opširno i temeljito diskutira već gotovo puna dva stoljeća, a u novije vrijeme vrlo intenzivno od kraja 60-ih godina. Stoga, namjeravajući »o tabuiziranoj temi pokrenuti diskusiju«, kasni barem nekoliko desetljeća, što je i za nju stvarno previše. Ujedno pogrešno određuje što je u raspravi (bilo) tabuizirano. Nikada nije bilo tabuizirano to što ona navodi, već nešto drugo, npr. pitanje postoji li hrvatski književni jezik. To je pitanje tabuizirala prvenstveno bivša jugoslavenska jezična politika, a skupa s njome i neki slavisti u svijetu, npr. tako što su hrvatskim jezikoslovcima koji se nisu slagali sa srpskohrvatskim književnojezičnim zamislima, paušalno i neutemeljeno prišivali etiketu »nacionalista«. S. Kordić pak smatra da je do tabuiziranja došlo tek nakon stvaranja suverene hrvatske države. Ne ustručava se nimalo pa tvrdi da je takmičenje u jezičnom rodoljublju »vrlo brzo postalo i nezanimljivo jer se nije mogla čuti druga strana (zato što ta druga strana nije mogla javno objaviti u Hrvatskoj svoje mišljenje o temi zbog koje je prozvana)« (1–2, 236.–237.).² Već sam pozvao S. Kordić da nam kaže kojim je pripadnicima »druge strane« i na koji način onemogućeno da u Hrvatskoj objave svoje mišljenje o temi zbog koje su navodno prozvani (2–3, 221.). Znakovito je da to još nije učinila. Ako je u međuvremenu zaključila da su takve tvrdnje neopravdane, trebala se je zbog njih ispričati. Dok to ne učini, ili dok ne dokaže suprotno, njezinu dotičnu argumentaciju treba i dalje smatrati neznanstvenom, politikanskom i zlonamjernom.

S. Kordić slijedi staru jugoslavensku jezičnu politiku pa onima koji ne zastupaju radikalna srpskohrvatska stajališta, paušalno i neutemeljeno prišiva etiketu hrvatskog »nacionalizma«. Tvrdi npr. da »Grčević očito teško podnosi i najmanja odstupanja od nacionalističkog pristupa jeziku« (9–10, 200.), a ne objašnjava o čemu je riječ. Čak i za W. Lehfeltda navodi da su njegovi stavovi o »jeziku« uvjetovani hrvatskim »nacionalističkim pristupom«. Međutim, nakon što sam ga ja navodno »napao« u časopisu *Jezič* 1997. godine, »Lehfeldt se sve više udaljava od hrvatskog nacionalističkog pristupa jeziku« (9–10, 200.). Autorica nam time vjerojatno pokušava reći da ako budemo »napadali« strane jezikoslovce (tj. kritički razmišljali i pisali o njihovim radovima i stajalištima), da

1 Samo 35% ispitanika izrazilo je mišljenje da 21. stoljeće počinje 1. siječnja 2000. godine. Usp. »Wann beginnt das 21. Jahrhundert? Von fehlenden Nullen, Zeitrechnungen und dem gregorianischen Kalender«, <http://www.g-o.de/kap12/3axab002.htm>.

2 Mislom da bi uredništvo *Republike* trebalo objaviti je li do sada ikomu odbilo tiskati prilog napisan povodom članka »Naziv jezika iz znanosti gledan«.

će se poput Lehfeltda udaljiti od »hrvatskog nacionalističkog pristupa jeziku«. Njoj kao da je stalo da do toga ne dođe pa sugerira da ih treba pustiti na miru. Rekao bih da je autorica ekstremnija i od bivših jugoslavenskih jezičnih političara jer za »hrvatski nacionalizam« ili za bliskost tom nacionalizmu paušalno ne optužuje samo hrvatske jezikoslovce, već i one strane. Umjesto da barem pokuša objasniti što je to u Lehfeltda (bio) »hrvatski nacionalistički pristup«, najavljuje sljedeće: »Budući da Grčević upućuje na Auburgera kao autora s čijim najnovijim radovima navodno nisam upoznata (224–225), zanimljivo je pogledati što Lehfeldt, kao netko vrlo blizak Grčevićevim stavovima i kao netko na koga se Grčević u svom članku posebno rado poziva (222), kaže o Auburgerovoj knjizi«³ (200.). Supolemičarka ne uzima u obzir da sam Lehfeltdova gledišta o »srpskohrvatskome« opisao zato što se je ona u *Republici* br. 1–2 na Lehfeltda pozvala (u svezi sa »srpskohrvatskim« lektoratima) i pri tome prešutjela da joj u onome glavnome proturječi. Pored toga, ona »zaboravlja« da sam se u svojem članku poslužio jednim Auburgerovim člankom iz 1997. godine (naveo sam ga u popisu literature), a ne njegovom knjigom iz 1999. koju je ocijenio Lehfeldt i čijom ocjenom ona hoće pokazati da pozna Auburgerove najnovije radove, valjda i onaj koji ja citiram. Kad je već uzela u obzir Lehfeltdov prikaz Auburgerove knjige, trebala je taj prikaz i ocijenjenu knjigu sagledati u odnosu na temu o kojoj je htjela otvoriti raspravu. Međutim, ona to ne čini, već se samo naslazuje prepričavajući Lehfeltdove neutemeljene primjedbe, među kojima se nalaze i osobne uvrede izrečene na Auburgerov račun.⁴ Supolemičarka pri tome ne objašnjava zašto misli da Lehfeldt mijenja svoje navodne »nacionalističke« stavove o hrvatskome i »srpskohrvatskome«. Budući da to ne čini i budući da ne pokušava pobiti Auburgerovo ili Lehfeltdovo dosadašnje sagledavanje srednjojužnoslavenskoga jezičnoga pitanja, moramo zaključiti da Lehfeltdove navode prepričava samo s jednim ciljem, da difamira Auburgera, a ujedno i Lehfeltda. Supolemičarka je toliko zaslijepljena svojim srpskohrvatskim osjećajima da Lehfeltdu čak podmeće da je »među njemačkim lingvistima« »najviše približio svoje stavove o jeziku takvima kakve zastupa i Grčević, što ne iznenađuje jer je Lehfeldt član HAZU.« Riječ je navodno čak o »jednom od rijetkih stranaca koji je u većini drugih stvari« (osim lektorata) moj »istomišljenik« (9–10, 199.–200.).

Spomenuo sam da se o »hrvatskome«, a ne o »srpskohrvatskome«, govori i u onim novijim radovima u kojima se suvremeni hrvatski književni jezik, njegov razvoj i okolnosti u kojima se je razvijao, opisuju neobjektivno i s težnjom da se »hrvatska strana« predstavi u što negativnijem svjetlu. Uputno sam u Zagradi uputio na jedan članak Monike Wingender o najnovijim hrvatskim jezičnim promjenama. Kordić objašnjava da je Wingender Lehfeltdova asistenti-

3 Riječ je o knjizi *Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus*, Ulm/Donau, 1999.

4 Usp. moje priloge »O serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici« (*Jezič*, 48., 4., 2001., 121.–132.) i »Još jednom o serbokroatizmu u suvremenoj njemačkoj slavistici« (*Jezič*, 48., 5., 2001., 182.–192.). Lehfeltdov prikaz Auburgerove knjige potaknuo me je i na pisanje jednog trećeg članka koji bi uskoro trebao biti objavljen.

ca, »koja u mnogo čemu dijeli stavove W. Lehfelda« (9–10, 200.). Ipak, njoj izriječkom ne prišiva etiketu »hrvatskog nacionalizma«, već sasvim bezrazložno tumači da Wingender spominjem zbog njezina prikaza moje knjige *Die Entstehung der kroatischen Literatursprache* (Köln; Weimar; Wien, 1997.). Kao da ne zna da sam Wingenderine sporne poglede iznesene u njezinim člancima o hrvatskim jezičnim promjenama analizirao u radu »O hrvatskim jezičnim promjenama 90-ih godina između informacije, dezinformacije i jezične politike«⁵. U tom radu raščlanjujem i relevantne radove drugih jezikoslovaca, njemačkih i hrvatskih. Dakle, Kordić nije imala objektivnih razloga prešutjeti Wingenderin rad koji sam naveo, a ujedno prepričavati iz njezina prikaza moje knjige uglavnom ono što za temu o kojoj je riječ, uopće nije relevantno. Očigledno me pokušava diskreditirati primjenjujući iste metode koje je primijenila u odnosu na Auburgera. Ipak, u tu joj je svrhu Wingenderina kritika preblaga pa objašnjava da moja knjiga zaslužuje onakvu »kakvu je dobila od nekih drugih lingvista«. Od svih meni poznatih prikaza moje knjige te se njezine riječi mogu odnositi samo na prikaz koji je objavio Pavle Ivić u *Zborniku Matice srpske za filologiju i linguistiku* (XLI/1, 1998., 159.–170.). Ivić je ondje »prosudio« da je moja knjiga »štetna po nauku.« Zašto je štetna za Ivićevu (i Kordićkinu) nauku, Ivić čitateljstvu nije htio objasniti, iako joj je posvetio punih 12 stranica i razočarano prorokovao da oni koji navodno »još mnogo manje znaju od Grčevića pozivače se na njegov autoritet, a drugi opet na njih, i tako u nedogled« (169.). Da se S. Kordić poziva upravo na Ivića, iako to prikriva, pokazuje i njezino oprimjerivanje (usp. 9–10, 201. i str. 160. u Ivićevu tekstu). Na to ću se detaljnije osvrnuti nekom drugom prilikom.

Ivićev utjecaj odražava se vjerojatno i onda kad Kordić tvrdi da mi M. Wingender zamjerava što se proizvoljno koristim nazivom »književni jezik« (200.). Očigledno je pobrkala svoje izvore, jer to što pripisuje Moniki Wingender, podsjeća mnogo više na ono što mi je Pavle Ivić neopravdano zamjerio na dva mjesta u svojem prikazu, jednom na str. 160., a drugi puta na str. 168. Wingender mi pak predbacuje da sam vlastitim definicijama »razvodnio« pojam »književni jezik« s ciljem da hrvatski književni jezik po mogućnosti dosegne duboku starost.⁶ Naravno, takve se namjere ne iznose ni u mnogobrojnim definicijama drugih autora koje sam naveo, a ni u vlastitim pokušajima da odredim značenje onoga što zovemo »književnim jezikom«.

Iako je moja supolemičarka prepričavanju Wingenderinih zapažanja posvetila tek nekoliko redaka, potkralo joj se je pri tome nezamislivo mnogo pogrešaka. Tvrdi npr. da Wingender na str. 389. navodi da ne dajem »nikakve argu-

5 »Über die kroatischen Sprachveränderungen der 90-er Jahre zwischen Information, Desinformation und Sprachpolitik«, *Die Slawischen Sprachen*, 67, 2001., 43.–77. Uredništvo navedenog časopisa u mojem je tekstu bez ikakva razloga izbrisalo na mnogim mjestima kraticu »z. T.« (=»zum Teil«; »djelomice«) i »vgl.« (= »vergleiche«; »usporedi«), i ondje gdje kažem »da je riječ samo djelomice o dubletama« (69.).

6 »Damit die kroatische Literatursprache ein möglichst hohes Alter erreicht, werden die Merkmale der Existenzform Literatursprache durch eigenen Definitionen so aufgeweicht,« [...], *Die Welt der Slaven*, XLIII, 2, 1998., 391.

mente za samostalnost hrvatskoga jezika«. To nije točno jer mi Wingender ondje zamjerava što sam svoju argumentaciju o samostalnosti hrvatskoga književnog jezika utemeljio na spoznajama drugih autora. Zbog toga ne kaže ono što tvrdi Kordić, već kaže da »uglavnom« ne dajem »vlastite argumente za samostalnost hrvatskoga književnog jezika«.⁷

Svoje nepoznavanje elementarnih činjenica pokazuje supolemičarka i onda kada prepričava da nekritički preuzimam Brozovićevu tipologiju i da čak ni u popisu literature ne navodim dobro poznate radove autora koji su se o njoj kritički izjasnili. Neposredno iza toga nadodaje da »potpuno« preuzimam Babićeva shvaćanja i time pokazuje kako ne zna da je upravo Babić »srpskohrvatski« u Brozovićevoj tipologiji kao »standardni jezik« odbacio te da sam ja to njegovo odbacivanje preuzeo, a dotični Babićev rad naveo u popisu literature. Dakle, bio sam u pravu kada sam svoju supolemičarku već u svojem prvom odgovoru uputio da još jednom pročita starije relevantne radove, među ostalima i one S. Babića. Supolemičarka to nije učinila, već je u svojem odgovoru zjurado citirala iz jednoga Babićeva članka koji nimalo ne razumije. Riječ je o Babićevim izjavama iz 1964. godine o postojanju hrvatsko–srpskih jezičnih razlika i njegovih »prijedloga« kako te razlike ukinuti. Jugoslavenskoj jezičnoj politici njegovi su prijedlozi bili neprihvatljivi. Očigledno je prepoznala da je Babić našao način da otvori raspravu o tada tabuiziranoj temi »razlika«, a da ga se zbog toga ne može kazniti. Iz autoričina prepričavanja proizlazi da bih se morao sramiti činjenice što sam se u svojoj knjizi u svemu glavnome složio sa Stjepanom Babićem. Međutim, ja se toga nimalo ne sramim jer još uvijek smatram da je Babić u tome u pravu. Kordić se vara ako misli da svojim pljučkanjem po Babiću i drugim hrvatskim jezikoslovcima starijima od 70 godina krnji njihov ugled. Krnji svoj, u onoj mjeri u kojoj ga u tom pogledu još ima.

Tvrdnja da mi Wingender zamjerava »da neopravdano kritiziram strane, prvenstveno njemačke slaviste zbog njihovih stavova o srpskohrvatskom jeziku« (201.), također je potpuno promašena. Wingender naime kaže tek to da ih kritiziram i pri tome citira jednu moju uvodnu izjavu u kojoj nema nikakve kritike: »Pokušaj stvaranja jedinstvenog 'srpskohrvatskoga književnog jezika' s njegovom povijesti i pripadajućim 'jednim narodom' imao je u inozemstvu djelomice veći odjek nego u samoj Jugoslaviji.«⁸ Iza te rečenice u knjizi navodim podatke iz Dudenove enciklopedije iz 1989. godine o »plemenu« »Hrvati« koje govori »srpskohrvatski« i čija književnost započinje s V. S. Karadžićem. Zatim uglavnom u pohvalnome smislu komentiram razmišljanja njemačkog slavista R. Lauera o tome da treba raspustiti njemačku »serbokroatistiku«. Na pitanje

7 »Auch dieser Exkurs zur Geschichte der Slavistik soll wohl eher noch einmal die Gelegenheit bieten, durch Kritik an veralteten Konzeptionen das Serbokroatische zu negieren, zumal uns der Verf. eigene Argumente für die Eigenständigkeit der kroatischen Literatursprache weitgehend schuldig bleibt.«, nav. djelo, 389.

8 »Wie sehr Verf. daran gelegen ist, das Thema 'Serbokroatisch' zu beenden, zeigt auch Kapitel 4. 3, in dem ausländische (v. a. deutsche) Slavisten und ihre Positionen zu dieser Frage kritisiert werden («Der Widerhall auf die Bestrebungen, eine einheitliche 'serbokroatische Literatursprache' und ihre Geschichte mit dem dazugehörigen 'einen Volk' zu schaffen, war im Ausland z. T. größer als in Jugoslawien selbst« (S. 122)).«, nav. djelo, 390.

jesam li s tako izrečenom kritikom (po S. Kordić »neopravdanom«) bio u pravu, djelomice i slikovito odgovara Lauer kad zaključuje da putovi prema Zagrebu više ne idu preko Beograda. I to sam zapažanje naveo u kritiziranoj knjizi (na str. 125.). Budući da Lauer vrlo dobro zna o čemu govori i budući da je Wingender očigledno primijetila da »moja« »kritika« nije baš neopravdana, nije ju ni pokušala opovrgnuti, već u prolazu nekim dodatnim primjedbama neizravno i neuspješno ublažiti.

Kordić tvrdi da mi Wingender zamjerava što preokrećem tezu da su »Hrvati preuzeli jezik od Srba (389.–391.)«. Iz te tvrdnje ne proizlazi da je riječ o književnom jeziku, tj. da se Wingenderina kritika odnosi na moju argumentaciju da su Srbi posredstvom Vuka Stefanovića Karadžića izgradili svoj novi književni jezik na temelju hrvatskoga književnog jezika.⁹ Kordić zaboravlja spomenuti da se Wingender ne upušta u analizu navedenih argumenata.

Da se Kordić prepričavajući primjedbe M. Wingender, nije držala P. Ivića, vjerojatno ne bi napisala sljedeće: »Zanimljivo je da Grčević ne primjećuje da takvom tezom i sam priznaje da Hrvati i Srbi govore isti jezik jer bez obzira na to tko je preuzeo, time što je preuzeo ima isto što i onaj drugi.« U svojoj knjizi ne objašnjavam samo to da je Karadžić svoj književni jezik izgrađivao na hrvatskim temeljima i više puta pozivao svoje sunarodnjake da se i oni ugledaju na njegove uzore, već i to da on nije bezrezervno preuzimao, a spominjem i da su Srbi Karadžićev književni jezik modificirali. Sve to znači da ni iz tog gledišta hrvatski i srpski književni jezik ne mogu biti »isti«, već tek slični. Da nije tako, Kordić bi već odavno dokazala suprotno i ne bi se toliko zaplitala u kućine koje sama širi.

To što S. Kordić pokazuje da nije u stanju točno prepričati ni najjednostavnije Wingenderine izjave, nije uvjetovano samo njezinim ugledanjem u P. Ivića, već i njezinim tendencioznim zamagljivanjima i dodatnoj zbrci koja proizlazi iz nedovoljnog poznavanja predmeta o kojem bi raspravljala. Da je uistinu tako, dokazuje kad prepričava da u knjizi prvenstveno govorim o »zastarjelim koncepcijama«. Ona ne primjećuje da je riječ uglavnom o onome što ona zastupa 1997. godine u svojoj »srpskohrvatskoj« slovnici: »srpskohrvatski književni jezik nastao je u 19. stoljeću, a hrvatski književni jezik postoji samo kao srpskohrvatski književni jezik na zapadu srpskohrvatske jezične zajednice«. Na str. 388. M. Wingender spominje da ja za pripadajući model kažem da je »zastario i prevladan« te se iščudava zašto sam mu onda u svojoj knjizi uopće posvetio tako puno mjesta.¹⁰ Poslije toga napominje da mi tematizacija zastarjelih kon-

9 »Das zu rezensierende Buch vertritt also folgende Ansichten zur kroatischen Sprachgeschichte: Die 'alte' Sichtweise auf die literatursprachlichen Ereignisse im 19. Jh. wird umgedreht, d. h. die Serben haben die kroatische Literatursprache übernommen. Die Existenz einer serbokroatischen Literatursprache in der Sprachgeschichte wird negiert. Der Beginn der kroatischen Literatursprache wird bereits im 15./16. Jh. gesehen.«, nav. djelo, 390.–391.

10 »Es verwundert sehr, wenn der Verf. (S. 47, 48) schreibt, daß das erste (Popovičsches) Modell für die ältere Sprachwissenschaft charakteristisch sei und man es als veraltet und überholt ansehen könne, ausgerechnet aber dieses Modell fast das ganze vierte Kapitel beansprucht, [...] nav. djelo, 388.

cepcija pruža mogućnost da još jednom razotkrijem već odavno razotkrivene mitove. Da je Wingender kojim slučajem uzela u obzir »srpskohrvatsku« slovnici S. Kordić i druga slična djela, vjerojatno bi zaključila da sam dobro postupio. Naveo sam neka dotična djela u kritiziranoj knjizi pa mislim da je šteta što ih ocjeniteljica nije uzela u obzir.

Budući da je S. Kordić u današnje vrijeme među predstavnicima »serbokroatistike« sigurno njezin najvatreniji zastupnik, možemo očekivati da je s činjenicama upoznata barem onda kada govori o nazivu »srpskohrvatski«. Nakon svih mogućih zavrzlama i izokretanja, ipak odgovara na moje pitanje i »otkriva« da je J. Grimm naziv »srpskohrvatski« upotrijebio 1824. godine. Umjesto da navede i neko Grimmovo djelo, upućuje na str. 209.–210. u Pohlovu članku »Serbokroatisch — Rückblick und Ausblick« (1996.) i na str. 16. u knjizi Miloša Okuke *Eine Sprache — viele Erben* (1998.). Međutim, to je falsifikat jer na navedenim stranicama nema ni riječi o tome da je Grimm bilo kada ili bilo gdje uporabio naziv »srpskohrvatski«. Podatka o tome nema ni na drugim stranicama u navedenim radovima. To nije čudno, jer, kao što sam već rekao, ono što Kordić naziva »srpskohrvatskim«, Grimm je smatrao i nazivao »srpskim« (»Serbisch«), s time da su mu hrvatski kajkavski govori bili dio slovenskoga jezika — ne zbog međusobne razumljivosti, već zbog političkih htijenja J. Kopitara. Ako S. Kordić traga za podatkom tko je prvi na njemačkome jeziku uporabio (polu)složenicu »serbo(–)kroatisch« (Grimm je o »srpskome« pisao samo na njemačkome), onda bih rekao da je među prvima svakako bio Andrija Torkvat Brlić.¹¹ Na češkom je taj naziv uporabio Šafarik 1837. godine, a Kopitar u latinskome tekstu 1836. godine. J. Dobrovský rabi 1814. godine izraz »serbisch–kroatischer Stamm«, a jezični naziv »serbisch oder Chrowatisch« upotrebljava 1815. godine u značenju »Illyrisch« (usp. *Die Entstehung...*, 100.; 93.). Pogriješan podatak o Grimmu, 1824. godini i nazivu »srpskohrvatski« poznat mi je osim iz najnovijih izjava S. Kordić, iz članka *U odbranu dostojanstva srpske jezičke nauke* (*Politika*, 15. 8. 1998.). P. Ivić vjerojatno je sudjelovao u pripremi tog članka.

Termin »srpskohrvatski« javio se kod Jakoba Grimma 1824, a kod Kopitara 1836 (»ilirski dijalekt, tačnije srpskohrvatski ili hrvatskosrpski«).

Ako ne uspijemo naći još neki stariji rad u kojem se pojavljuje taj »podatak«, možemo gotovo sa stopostotnom sigurnošću odrediti odakle ga je S. Kordić preuzela. Lažiranje izvora svakako ne pripada metodama one »sistemske lingvistike« na koju se poziva. Bez obzira na to, netočnim se navodima ne može braniti dostojanstvo *srpske jezičke nauke* pa ih ni među hrvatskim čitateljstvom ne bi trebala širiti. Supolemičarka ih širi zato što slijepo vjeruje jednoj strani i jer ne smatra potrebnim provjeriti njezine navode, čak ni onda kada joj se za to navedu konkretni razlozi.

11 Usp.: »Die illyrische oder serbo-croatische Sprache« u *Grammatik der Illyrischen Sprache wie solche im Munde und Schrift der Serben und Kroaten gebräuchlich ist. Von Andreas Torquat Brlić, Wien, 1854., 1.*

Iz izjava mnogih stranih jezikoslovaca jasno proizlazi da tipologija jezika nije nekakav crno-bijeli svijet koji se može svesti na pitanje »ako se razumijemo, govorimo istim jezikom«, »ako se ne razumijemo, govorimo različitim jezicima«. S. Kordić pojedinim citiranim znanstvenicima koji tako pojednostavnjeno gledanje odbacuju, pripisuje »potpunu bespomoćnost« (9–10, 193.), a meni predbacuje da sam »kriterij razumljivosti« čak tri puta proglasio »Kordićkinim poimanjem jezika iz 19. stoljeća«. Ona svoju zamjerku ne obrazlaže, već dokazuje da je citirala H.–D. Pohla:

Svakome tko makar površno baci pogled na prve stranice mog teksta u Republici 1–2 odmah upada u oči jedan citat jer je jedini u čitavome članku razmaknut od okolnog teksta i sastoji se od desetak uvučenih i kurzivom ispisanih redova. U tom citatu H.–D. Pohl 1996. god. obrazlaže važnost kriterija međusobne razumljivosti u lingvistici za određivanje toga da li se radi o istome jeziku ili ne.

6 Autorica smatra da se ja ponašam kao da tog citata u njezinu tekstu nema, a u stvari se ona ponaša kao da u njemu piše da je međusobna razumljivost »u osnovi jedini ispravan način promatranja« (odnosno »koga razumijem, taj govori moj jezik; koga ne razumijem, taj govori strani jezik«) (1–2, 237.). Svatko tko pročita moj članak, vidjet će da se moja dotična kritika odnosi na te misli koje potječu iz 19. stoljeća, i to zato što autorica tvrdi da suvremeno jezikoslovlje samo u skladu s njima razgraničuje zasebne jezike. Međusobna je razumljivost, ako uopće, tek jedno od mjerila čiju skupnu primjenu neki jezikoslovci predlažu u spomenutu svrhu. Naravno, postoje i malobrojni pojedinci koji misle poput S. Kordić, no oni nisu reprezentativni za suvremenu jezikoslovnju znanost. Što se Pohla tiče, on u onom citatu od desetak uvučenih redaka glede međusobne razumljivosti kaže tek to da »poteškoća u sporazumijanju između govornika i pisaca tih varijanti nije bilo ni prije ni sada« (1–2, 237.), a odmah na početku citiranoga članka navodi da u lingvistici do današnjega dana nema nedvojbene definicije »jezika« i »dijalekta«. Iz toga se može zaključiti da Pohl znade kako međusobna razumljivost pri razgraničavanju zasebnih jezika za lingvistiku u svijetu nije »u osnovi jedini ispravan način promatranja«. Budući da S. Kordić selektivno čita literaturu na koju se poziva, ne iznenađuje da joj je i to u Pohla promaklo. Zbog takvih i drugih razloga s punim sam joj pravom predbacio selektivni pristup onomu što je pročitala. Ona se s time nije složila pa me je pokušala opovrgnuti, i to upravo na primjeru H.–D. Pohla (197.–198.). Taj je pokušaj od posebne važnosti jer su Pohlovi članci njezina stožerna crpilišta znanja o »lingvistici u svijetu« koja navodno ne priznaje postojanje hrvatskoga jezika, već samo »srpskohrvatskoga«.

Supolemičarka tvrdi da sam zaboravio napomenuti da se Pohlova konstatacija iz 1993. o zastarjelosti pojma *srpskohrvatski* odnosi samo na njegovu uporabu u narodu. Kao »dokaz« da je tako, citira jednu Pohlovu izjavu koja njezinu pretpostavku nimalo ne dokazuje (9–10, 198.). Zašto bi Pohl uopće za ono što po njegovu sudu *nikada* u narodu nije bilo prošireno, u svojim zaključnim prosudbama odjednom isticao da je upravo i samo u narodu postalo zastarjelo? Drugo je pitanje zašto je svoju dotičnu izjavu o zastarjelosti pojma

»srpskohrvatski« preobličio 1996. godine. To postaje jasno kad se uzme u obzir da je u međuvremenu razradio svoj vlastiti model za razgraničavanje bliskih jezika. Taj je model neophodan za razumijevanje njegovih izjava koje je Kordić citirala pa ga je trebala prikazati. Prije nego što to nadoknadim, spomenut ću da se Pohlova posljednja izjava iz 1993. (»svi *Srbohrvati* govore srpski ili hrvatski«) odnosi i na Bošnjake. Za njih kaže »da samo Muslimani imaju pravo upotrebljavati jedan ili drugi naziv [srpski ili hrvatski]«. Pohl ne objašnjava da li se to odnosi samo na šire bošnjačke narodne slojeve ili i na Bošnjake jezikoslovce.

Već sam rekao da Pohl na početku svojeg članka iz 1996. spominje kako u lingvistici do današnjega dana nema nedvojbene definicije »jezika« i »dijalekta« (odnosno definicije za njihovo međusobno razgraničavanje). Kaže da će stoga o tome navesti svoja vlastita shvaćanja.¹² Za jezike kao što su engleski i njemački objašnjava da je riječ o policentričnim jezicima s jednim književnim jezikom (205.). Jezike kao što su npr. makedonski i bugarski te donjolužički i gornjolužički smatra »kulturalnim jezicima« (»Kultursprachen«). Njihovi se književni jezici temelje na govorima jednog dijalekatnog kontinuuma (»Dialektkontinuum«) (206.) ili »jezičnog areala« (»Sprachareal«) (207.), a budući da svaki od njih prema svojem jeziku-partneru stoji u odnosu kao »dijalekt« prema »dijalektu« istoga jezika, predlaže da ih se zove »kulturalnim dijalektima«.¹³ Bugarski i makedonski su mu prema tome »kulturalni dijalekti« jednog »jezika« (usp. tablicu na str. 208.).¹⁴ Za »srpskohrvatski« spominje da je riječ o »policentričnom jeziku« s više nego jednom književnom normom (206.), a prije nego što odredi odnos hrvatskoga i srpskoga, navodi da će ukratko opisati njihove razlike i njihovu povijest (208.). Već u povijesnom pregledu spominje da je realno govoriti o dvama »kulturalnim dijalektima« (213.–214.). Kad uzmemo u obzir da Pohl hrvatski i srpski kao »kulturalne dijalekte« stavlja na onu razinu »jezika« na koju je stavio makedonski i bugarski, vidimo da on uopće ne poriče njihovu samostalnost. Da je uistinu tako, potvrđuje Pohl i time što pri kraju svojega članka ističe da su hrvatski i srpski »kulturalni dijalekti« nakon raspada SFRJ postali »službenim i nacionalnim jezicima«.¹⁵ Tek iza tih riječi navodi ono što Kordić u svojem prvom članku u sasvim drugom surječju pobjedonosno citira (u kurzivu i u desetak uvučenih redaka). Dakle, da bismo razumjeli taj

12 »Da es in der Linguistik bis heute keine eindeutige Definition von Sprache und Dialekt bzw. deren Abgrenzung voneinander gibt, seien hier meine Vorstellungen dazu den weiteren Überlegungen vorausgeschickt.«, Heinz-Dieter Pohl, »Serbokroatisch — Rückblick und Ausblick«, *Wechselbeziehungen zwischen slawischen Sprachen, Literaturen und Kulturen in Vergangenheit und Gegenwart*, Izd. Ingeborg Ohnheiser, Innsbruck, 1996., 205.–221.; 205.

13 »Da sie in ihrem Geltungsbereich alle Funktionen einer Amts-, Schrift- und Literatursprache erfüllen, sind sie als Kultursprachen zu betrachten. Da sie zu ihrem »Partner« in einem Verhältnis stehen, das Dialekten einer Sprache zueinander entspricht, bietet sich die Bezeichnung Kulturdialekt an.«, nav. djelo, 207.

14 Ovdje nije potrebno raščlanjivati sve Pohlove navode o tome zašto bi bugarski i makedonski trebalo smatrati jednim »jezikom«.

15 »Nach dem Zerfall von Jugoslawien II und dem Entstehen neuer Staaten sind die beiden Kulturdialekte Serbisch und Kroatisch zu amtlichen Staats- und Nationalsprachen geworden; Bosnisch könnte zu einem dritten serbokroatischen Kulturdialekt aufsteigen« [...], 219.

citati (i druge Pohlove izjave koje Kordić navodi), moramo najprije objasniti Pohlovo pojmovlje (u onoj mjeri u kojoj je to moguće), a zatim citat sagledati u surječju u kojem je izrečen. Kordić Pohlovo pojmovlje nije objasnila, a citat nije sagledala u njegovu surječju, već ga je iz njega istrgnula i pripisala mu značenje koje u Pohlovu tekstu nema. Da S. Kordić znade što čini, pokazuje kad citira sljedeću Pohlovu rečenicu: »Činjenica da su suvremeni srpski i hrvatski varijante *jednog* jezika dokazuje se odlučujućim istovjetnostima u jezičnom sistemu« (9–10, 197.). Kordić je naprosto »zaboravila« iza riječi »varijante« u zagradi prevesti i nadodati riječ »Kulturdiialekte«, koja se nalazi u oba Pohlova članka u navedenoj rečenici.¹⁶ Da nije tako postupila, morala bi Pohlov pojam »Kulturdiialekt« objasniti, a to bi proturječilo njezinim tezama. Supolemičarka se očigledno nada da nitko osim nje nije pročitao Pohlov tekst te da ona pomoću njega mirne duše domaću publiku i dalje može zavaravati da »lingvistika u svijetu« o hrvatskome misli isto što i ona. Kao znanstvenica se time toliko blamira da to nije samo smiješno, već i žalosno.

Ona ne samo da namjerno »zaboravlja«, već inače pokazuje da uopće nije u stanju prepričati ili razumjeti Pohlove pojedine izjave. Objasňuje npr. da je na književnojezičnoj razini¹⁷ »razlika između hrvatskog i srpskog čak još manja« nego što je »razlika između austrijskog njemačkog i njemačkog u Njemačkoj« (9–10, 195.) i pri tome upućuje na Pohlov citat u svojem tekstu u kojem Pohl spominje razlike između sjevernonjemačkog i južnonjemačkoga. Autorica ne zna da se tim nazivima u jezikoslovlju ne naziva njemački u odnosu Njemačka–Austrija pa na temelju svojeg neznanja Pohl pripisuje jedno upravo senzacionalno otkriće. Da se je malo bolje informirala ili da nije selektivno čitala Pohlov tekst, već bi npr. na njegovoj prvoj stranici saznala da Pohl nazive »sjevernonjemački« i »južnonjemački« ne rabi za označavanje njemačkog jezika u Austriji (usp. »Norddeutsch vs. Süddeutsch auf der einen Seite und beispielweise österreichisches Deutsch auf der anderen.«). Zahvaljujući nedovoljnom poznavanju činjenica i selektivnom pristupu literaturi, previdjela je i to da Pohl za Njemačku i Austriju smatra da imaju jedan zajednički književni jezik, a da srpski i hrvatski kao »kulturalni dijalekti/jezici« imaju svaki svoj književni jezik.

Pohlova temeljna shvaćanja o »jeziku« ne samo da nisu nimalo reprezentativna za »lingvistiku u svijetu«, već i proturječe onima S. Kordić. Onako neodređeno kao što Pohl »jezike« poistovjećuje s dijalekatnim kontinuumom i jezičnim arealom, bilo bi zamislivo sve slavenske jezike proglasiti jednim »jezikom«. Pohlov model pored toga izrazito podsjeća na čehoslovaštvo u kojem se

16 Navedena Pohlova rečenica u članku iz 1996. nastavlja se s primjedbom da su razlike na razini *langue* manje, a veće na razini *parole*: »Die Tatsache, daß das moderne Serbische und Kroatische Varianten (Kulturdiialekte) einer Sprache sind, wird durch die entscheidenden Übereinstimmungen im Sprachsystem bewiesen, d. h., die Unterschiede sind auf der Ebene der *langue* eher gering (im Gegensatz zur *parole*).«, nav. djelo, 214. Kordić je drugi dio te rečenice »zaboravila« navesti vjerojatno zato što on proturječi izjavi koju je navela u onom citatu od desetak uvučenih i kurzivom ispisanih redaka.

17 Usp.: »rad na stručnoj terminologiji, standardizaciji, izdavanju rječnika i gramatika [...] može dovesti do odvajanja jezika« i sljedeća zapažanja, nav. djelo, 195.

je na temelju češke i slovačke jezične bliskosti dokazivalo jedinstvo »čehoslovačkog« »jezika« i njegovih »varijanata«. Taj je jezičnopolitički model bio najpopularniji otprilike u ono vrijeme u koje su vodeći srpski jezikoslovci sistemskolingvističkim argumentima »dokazivali« da makedonski treba smatrati srpskim narječjem. »Srpskohrvatski« dijalektološki zemljovid koji je S. Kordić objavila 1997. godine u svojoj »srpskohrvatskoj« slovnici, upućuje na to da se ona s tim sistemskolingvističkim »dokazima« na određeni način slaže. »Štokavskim dijalektom« kojim se prema tom zemljovidu navodno govori u većem dijelu Istre (među ostalim u Rovinju, Poreču i Puli), govori se naime ne samo u Beogradu, Novome Sadu i Prištini, već i u velikome dijelu Makedonije, čak i u Skopju. Bugarska nešto bolje prolazi budući da se granice Kordićkina »štokavskog dijalekta« zaustavljaju nekoliko kilometara pred njezinim glavnim gradom.¹⁸ Kordić se nije upitala zašto H.–D. Pohl, na kojeg se toliko poziva kad pokušava pričepiti hrvatski jezik, u svojim dijalekatnim zemljovidima tako nešto ne navodi. Njezin bismo »štokavski dijalekt« u skladu s ostalim nazivljem koje nam nudi, slobodno mogli nazvati »istarskobugarskim«, »istarskomakedonskim« ili »istarskobalkanskim« »dijalektom«.

Umjesto da se malo bolje pozabavi onim o čemu bi druge poučavala, Kordić svoje neznanje i serbokroatističku radikalnost prikriva uvjeravajući čitatelje i u to »da nisu postojali ni preduvjeti da se Grčević lingvistički utemeljeno uključi u diskusiju« (9–10, 201.). Ti će se preduvjeti, podbacuje, moći očekivati tek kad na svaki svoj rad o jezičnopolitičkoj i povijesnofilološkoj temi objavim barem jedan rad o nekoj sistemskolingvističkoj temi. Na kakvu je razinu spremna spustiti polemiku samo da bi me što više ocrnila, uočljivo je i onda kad tvrdi da se ne mogu »pohvaliti ni svojom lingvističkom obrazovanošću«. To se navodno vidi već u gramatički neispravno napisanom naslovu mojega odgovora (*O nazivu hrvatskoga jezika iz Kordićkine znanosti gledan*). Ako bi njezina primjedba o gramatičkoj ispravnosti mojega naslova i bila točna, jednoj znanstvenici koja bi rado bila dio »lingvistike u svijetu«, ne dolikuje se diskvalificirati supolemičara prenoseći jednu takvu pogrešku na njegovu »lingvističku obrazovanost«. Pored toga, nikada nisam mislio da sam jedan od onih koji ne može pogriješiti i koji sve zna i umije. Ja i Kordić naprosto ne pripadamo istom krugu ljudi. Što se pak gramatičke ispravnosti mojega naslova tiče, *gledan* u njemu ima funkciju predikatnog proširka i nije gramatički neispravno ostaviti ga u nominativu. Dakle, gramatičke neispravnosti u mome naslovu nema, a da sam ga mogao i drugačije uobličiti, sasvim je druga stvar.

S. Kordić prema samoj sebi nije stroga pa razmišlja o tome za koga bi naziv »standardni štokavski jezik« u svrhu nazivanja »srpskohrvatskoga jezičnog područja« bio proziran ili neproziran (1–2, 239.; 2–3, 225.). Ne treba posebno velike lingvističke obrazovanosti za spoznaju da se nazivom »jezik«, pa bio to i »standardni štokavski jezik«, ne naziva »područje«, pa ni »srpskohrvatsko jezično područje« (glede »prozirnosti« tih naziva usp. navedeni Auburgerov članak, 216.–217.). Netko može poput supolemičarke pri tome pogriješiti, no raz-

18 S. Kordić nije navela odakle je preuzela sporni zemljovid.

mišljati o tome bi li se ta praksa ikako mogla ustaliti, uistinu je neozbiljno. Supolemičarka mi je na moju dotičnu primjedbu odgovorila izokrenuvši ju¹⁹ i podmetnuvši mi da bi po mojoj karakterizaciji Brozović bio jedan od neozbiljnih znanstvenika jer rabi naziv »standardni novoštokavski jezik« (9–10, 195–196.). Svoje tvrdnje »potkrjepljuje« citirajući Brozovića, pri čemu se očigledno nada da nitko ne primjećuje da u citatu Brozović tim nazivom ne naziva »područje«, već »jezik« (ne govori ni o »štokavskome jeziku«, već o »novoštokavskome«).

Dok je pisala svoj prvi članak, S. Kordić očigledno nije znala da govornici nekih zasebnih jezika u načelu ne trebaju prevoditelja pri komunikaciji s govornicima bliskih jezika, a da »lingvistika u svijetu« njihove jezike ipak ne smatra »istima« ni »političkima«. Podsjetio sam ju na postojanje takvih slučajeva citirajući i primjedbe njemačkoga slavista R. Martija o zamislivim »varijantnim« odnosima među nekim slavenskim jezicima. Supolemičarka na to odgovara tvrdnjom da »poistovjećivanje odnosa između hrvatskog i srpskog sa situacijom kakva je između češkog i slovačkog ili bugarskog i makedonskog itd. u Grčevićevom članku nije utemeljeno« (9–10, 194.), čime implicira da ih R. Marti »poistovjećuje«, a on ih tek uspoređuje, i to na primjeren način. Kordić opet paušalno govori o »jezicima« i nadodaje da su hrvatski i srpski »za razliku od navedenih jezika, zasnovani na istom dijalektu«, a ja to navodno izbjegavam spomenuti. I to je izmišljotina jer sam na str. 225. u svojem odgovoru jasno rekao da je područje štokavskoga, kajkavskoga, torlačkoga i čakavskoga narječja natkrovljeno standardiziranim štokavskim idiomima. Naprosto je nevjerojatno, no nakon svojeg razglabanja o takvim pitanjima citira R. M. W. Dixona s namjerom da obrani važnost kriterija međusobne razumljivosti (194.). Dixon smatra da u lingvističkome smislu navodno nije teško odrediti radi li se o jednom ili o nekoliko jezika. Ako govornik razumije 70% ili više, po Dixonu se radi o dijalektima istoga jezika, ako razumije vrlo malo (možda 10%), riječ je o različitim jezicima. Iza citata Dixonovih zapažanja Kordić tvrdi da »kad se uz ovo još ima u vidu da se hrvatski i srpski temelje čak na istom dijalektu, onda ne čudi što je razumljivost između njihovih govornika potpuna i ne iznenađuje da za lingvistiku predstavljaju jedan jezik« (195.). Pri tome ne samo da još jednom nediferencirano govori o »jeziku«, već opet sugerira da lingvistika zastupa samo jedno, njezino trenutačno mišljenje. Budući da je prije nego što je citirala Dixona, iznosila svoje misli o slovačkome i češkome jeziku, možemo uzeti njih da provjerimo model na temelju kojeg ona donosi svoje zaključke. Polazeći od tog modela, doći ćemo do zaključka da govornici češkoga i slovačkoga književnog jezika ne govore samostalnim književnim jezicima, već dvama *dijalektima* ili čak govovima istoga *dijalekta* (razumljivost je veća od 70%). Budući da Slovaci iz zapadne Slovačke često kažu da ne razumiju one s istoka kad oni govore svojim lokalnim govovima, moći će se »zaključiti« da Slovaci iz istočne Slo-

19 Jedino što mi je u mojem cijelom tekstu u *Republici* br. 2–3 s pravom mogla zamjeriti, to je što u svojem komentaru njezinih riječi o »jeziku« kao »nazivu« »područja« govorim u indikativu, no to nema nikakve veze s onim što ona izvodi.

vačke govore dvama različitim jezicima, iako u stvari govore dvama idiomima slovačkoga jezika. Poznati su nam i drugi slični slučajevi. L. Auburger (7–8, 221.) spominje da Nijemci iz sjeverne Njemačke ne razumiju dobro bavarske lokalne govore. Opće je poznato i to da je njemačkim nešvicarskim govornicima švicarski idiom vrlo teško razumljiv, a lingvistika do sada »Schwyzerdütsch« ipak smatra idiomom njemačkoga jezika. Ni mi ne ćemo njemački ili slovački od sada sagledavati kao skup stranih jezika, a češki i slovački književni jezik »dijalektima« ili »govovima« jednog »dijalekta«, i to samo zato što S. Kordić danas misli da »lingvistika u svijetu« hrvatski jezik ne bi trebala priznavati kao lingvističku realnost.

Iz Dixonova modela sasvim jasno proizlazi zašto S. Kordić zaobilazi pojmove »književni jezik« i »dijalekt« dok govori o »srpskohrvatskome«. Da bi pokazala kako moj dotični prigovor (2–3, 225.) ipak nije opravdan, objašnjava da ne rabi naziv »književni jezik«, već »standardni jezik« te upućuje na stranicu 238. (1–2) gdje odmah na početku tvrdi da romanistika »korzikanski na temelju njegovih strukturalnih obilježja smatra sjevernotalijanskim dijalektom ili, u njegovom standardiziranom pisanom obliku, varijantom talijanskog standardnog jezika«. Takvu izrazitu paušalizirajuću i time pogrešnu tvrdnju o pristupu suvremene romanistike korzikanskomu može izreći samo netko tko nimalo ne pozna noviju relevantnu literaturu (pogotovo onu napisanu od 1988. godine nadalje). Da je stvarno tako, potvrđuje autorica i time što smatra da je »dokazima« kao što je korzikanski, za Scharnhorstovu »povijesno uvjetovanu samoprocjenu nositelja jezika« »pokazala da nije prikladna za znanost« (9–10, 194.). Kad se sve njezine izjave sagledaju u cjelini, uistinu treba ponoviti ocjenu koju je o njezinoj znanosti izrekao Babić (*Hrvatska jezikoslovna prenja*, Zagreb, 2001., 168.; 204.):

Vlada se kao da je ispekla svu hrvatsku i sujetsku jezikoslovnu znanost, a dobro je proučila samo jedno usko područje hrvatske sintakse, odnosno (relativne) rečenice i time drugima soli pamet. [...] Pripada najmlađemu naraštaju hrvatskih lingvista, pa iako je mladost — ludost, ipak se toliko ludosti ne može opravdati njezinom mladosti, a ona više i nije baš tako mlada da ne bi mogla biti svjesna svojih postupaka. Nastavi li dosadašnjim putem, u starosti bi se mogla kajati, dođe li jednoga dana k pameti. [...] Nije čudo što joj perje leti na sve strane tako da se njezina stručna nevinost pokazala u punoj golotinji. Dobro je biti nevin, ali javno pokazivati da je nevin od znanja, ipak joj ne služi na čast.

Budući da Kordić očigledno ne želi uzeti u obzir zašto sam citirao Scharnhorsta (i Ineichena), podsjećam da sam to učinio s ciljem da pokažem kako se poimanje »jezika« koje nam je predstavila, u suvremenoj znanosti ne može smatrati »jediniim ispravnim načinom promatranja« (2–3, 224.). Bez obzira na pitanje u kojoj mjeri Scharnhorst i njegovi istomišljenici mogu biti u pravu, sasvim je jasno da su oni dio suvremene znanosti i da ih nitko, pa ni S. Kordić, iz nje nema pravo isključivati. Da bi naknadno opravdala svoju selektivnost, Kordić nadodaje i to da bi prema (Scharnhorstovoj) povijesno uvjetovanoj samoprocjeni nositelja jezika već sutra mogli nastati novi strani jezici, npr. pulski

ili slavonski (9–10, 194.). Hoće li slavonski i pulski jednom uistinu postati »jezicima«, na taj način ozbiljno mogu pitati samo babe gatalice jer je riječ o gatalaštvu i prorokovanju, a ne o znanstvenoj argumentaciji. Inače upravo supolemičarka ističe da znanost ne može uvažavati obična proročanstva (1–2, 250.) — očigledno samo onda kada nije riječ o njezinima.

»Nesigurnost« koju S. Kordić prepoznaje u Ineichena i »neprikladnost za znanost« u Scharnhorsta nisu rezultat njihova neznanja, nedovoljne odlučnosti, ili nekakve neznanstvene političnosti, već su rezultat činjenice da znanost do sada nije uspjela pronaći jedan ili dva kriterija prema kojima bi univerzalno mogla razgraničavati zasebne jezike. R. Katičić je tu problematiku izrazito jasno i detaljno predstavio (*Novi jezikoslovnici ogledi*, Zagreb, 1986., 41.–64.) i naprosto je nevjerojatno da su i njegova zapažanja S. Kordić ostala nerazumljiva. Kako se u suvremenoj znanosti uglavnom pristupa pitanju zasebnosti jezika, sažimlje Auburger (7–8, 221.):

Pitanju zasebnosti jezika u općelinguističkoj tipologiji jezika vrlo se oprezno pristupa. Veliko meritorno znanje poredbenoga jezikoslovlja ne dopušta brzoplete definicije i uskraćene, reducirane kataloge kriterija. Fokus promatranja kao neko mjerilo mora biti primjeren predmetu, dakle, širina i visina jezikoslovnog fokusa mora odgovarati jezičnoj stvarnosti, napose složenosti konkretnih oblika ljudskoga jezika.

S. Kordić to sve nimalo ne razumije pa upozorava da Scharnhorstu »očito uopće ne pada na pamet da bi se kod istog dijalekta moglo potegnuti pitanje da li se radi o nekoliko jezika« (9–10, 194.). Pa nitko ozbiljan i ne smatra da su hrvatski i srpski isti dijalekt koji treba podijeliti na nekoliko jezika. Jasno je i to da će im znanost u određenim ispitivanjima pristupiti kao cjelini. To međutim ne znači da ih mora izjednačiti na svim razinama sagledavanja. Još uvijek mislim da i S. Kordić znade da je tako, a to potvrđuje i njezin članak koji je objavila 13. 02. 1997. u *Vijencu*. Riječ je o prikazu djela B. Kunzmann Müller *Grammatikhandbuch des Kroatischen und Serbischen* (1994.). Započinje ga sljedećom prosudbom:

Pojavljivanje nove gramatike hrvatskog jezika važan je događaj već sam po sebi. Ako je ta gramatika osim toga objavljena u inozemstvu i na stranom jeziku, onda je značenje toga događaja još i dodatno povećano.

Kordić objašnjava da je riječ o priručniku »za strance koji bi u različitim državama služio profesorima, studentima i svima drugima koji žele učiti hrvatski jezik ili naučiti nešto o njemu. Tom samo [sic] pripomaže i činjenica da takvih priručnika za hrvatski jezik u svijetu praktično i nema.« U daljnjem tekstu zanosno govori o »izvornim govornicima hrvatskoga jezika«, o »jezičnom osjećaju izvornoga govornika hrvatskoga jezika«, o »suvremenom standardnom hrvatskom jeziku«, o »opisu hrvatskog jezika«, o »hrvatskom jeziku«, pa čak i razlikuje hrvatski i srpski kao dva zasebna jezika:

Budući da autorica opisuje i hrvatski i srpski jezik i pritom u uvodu napominje da će svoj opis zasnivati ponajprije na hrvatskom jeziku i primjerima iz njega, samtram potrebnim ponuditi nekoliko korekcija pojedinih tvrdnji u tom priručniku.

Da S. Kordić misli ono što piše, potvrđuju njezini ispravci srbizama za koje smatra da im u hrvatskome nije mjesto. Ne ustručava se nimalo pa ispravlja i nehrvatske naglaske (npr. gen. množine prijateljā > prijateljā). Ujedno ispravlja i neke druge navode i pri tome točno razlikuje između hrvatskoga i srpskoga. Na kraju zaključuje da je ponudila nekoliko ispravaka »koji mogu pridonijeti boljem sagledavanju gramatičke strukture hrvatskog jezika«. Da stvar bude još gora, autorica je u veljači iste godine napisala predgovor udžbenika *Kroatisch–Serbisch: ein Lehrbuch für Fortgeschrittene mit Grammatik* (Hamburg, 1997.). Vremenski razmak između nastanka tih dvaju tekstova sigurno nije bio velik. U prijevodu svoje »srpskohrvatske« slovnice u tom udžbeniku²⁰ »jezik« naziva »hrvatsko–srpski« »HS« (122.), a u predgovoru²¹ se o njemu izjašnjava ovako:

Ovaj je udžbenik namijenjen svima koji žele naučiti jezik kojim se govori u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni–Hercegovini i Crnoj Gori. Jezikoslovnici naziv tog jezika u pravilu je srpskohrvatski, no nakon raspada bivše Jugoslavije novonastale države jezik zovu prema svojem nacionalnom imenu. U ovom udžbeniku rabi se naziv hrvatski–srpski jer su tekstovi napisani na takozvanoj ijekavskoj varijanti.

Bez obzira na autoričinu nazivnu i svu ostalu srodnu zbrku, postavlja se pitanje zašto si ona proturječi u svojim dvama ovdje prikazanim tekstovima iz veljače 1997. Na pamet mi padaju samo dva objašnjenja: autoričina neiskrenost i prevrtljivost ili pak to da ona nije autorica svih radova koji se objavljuju pod njezinim imenom. Ako je nekome dopustila da se njezinim imenom služi kao pseudonimom, trebala je to reći. Pretpostavimo li da ipak nije tako, možemo zaključiti da nam je u *Vijencu* 1997. godine vrlo uvjerljivo pokazala da »jezik« nije jednoplošna i izrazito plitka pojava koja se prema kriteriju međusobne razumljivosti može dijeliti na »lingvističke« i »političke«. Da je u pravu, potvrđuje i skandinavski jezični slučaj. Između govornika norveškoga i danskoga nema znatnijih problema u međusobnoj razumljivosti. Slično vrijedi i za govornike švedskoga, no do određenih problema može doći kad slušaju danski. Pri čitanju su takvi problemi pak znatno manji.²² U jezikoslovlju se ipak govori o trima nacionalnim jezicima, od kojih jedan posjeduje dva standarda. Riječ je o norveškome, čiji je većinski književni jezik (Bokmål) podrijetlom danski. Između njegovih govornika i govornika drugoga norveškoga književnog jezika (Ny-

20 Ta gramatika zauzima gotovo polovicu udžbenika, iako joj u njemu već zbog njezine koncepcije nije mjesto.

21 Osim naslova, komentara nakladnika i koje tu i tamo nepotrebno prevedene riječi, predgovor udžbenika jedini je dio knjige koji je na njemačkome. Zbog toga i zbog drugih razloga ne iznenaduje što je udžbenik i na njemačkome tržištu naišao na izrazito slab odjek i što se na lektoratima njemačkih slavističkih seminara gotovo i ne primjenjuje u nastavi.

22 Skandinavski jezični slučaj i međusobna razumljivost Švedana, Danaca i Norvežana detaljno je proučena. U bibliografiji koju je objavio K. Braunmüller i L. Zeevaert, navedeni su i najnoviji relevantni radovi: *Semikommunikation, rezeptive Mehrsprachigkeit und verwandte Phänomene. Eine bibliographische Bestandsaufnahme. Arbeiten zur Mehrsprachigkeit*, 19, Folge B. Hamburg, 2001.

norsk) nema poteškoća u međusobnoj razumljivosti, a u suvremenoj lingvistici se te književne jezike ipak smatra dvama književnim jezicima. Važno je i to što suvremena lingvistika ne smatra problematičnim norveški književni jezik koji je podrijetlom danski, nazivati njegovim norveškim imenom. Dakle, ako već hoćemo uspoređivati, možemo uzeti u obzir da su Norvežani preuzeli danski književni jezik i modificirali ga, a u onoj mjeri u kojoj se o tako nečemu može govoriti na našim prostorima, riječ je o tome da je Vuk Karadžić preuzeo dopreporodni hrvatski književni jezik i modificirao ga. To ipak ne znači da će znanost suvremeni srpski književni jezik nazivati »hrvatsko-srpskim« (hrvatski na srpski način), i to zato što postoji i adekvatan naziv za norveški Bokmål. Ne će ga nazivati ni »hrvatskim« pozivajući se na izvorne govornike engleskoga koji nisu Englezi, a koji ipak govore engleskim, ili na Austrijance jer oni govore njemačkim. Skandinavski, engleski, njemački, češko-slovački, bugarsko-makedonski, srednjojužnoslavenski jezični kontekst, itd. ne mogu se međusobno poistovjetiti, a svaka je od njih uvjetovana drugačijim povijesnim okolnostima koje se odražavaju i u sadašnjosti. Sve one ipak nedvojbeno pokazuju da neprimjerenim usporedbama ne možemo izvesti općevažeću formulu prema kojoj bismo paušalno izjednačivali sve međusobno bliske jezike i njihove varijetete. Ako bismo to ipak pokušali, morali bismo uništavati postojeće spoznajne sustave i uvoditi nova preskriptivna jednorazinska mjerila, a to ne bi bilo u skladu s postavkama suvremene lingvistike, već s onima marksističko-staljinističke ideologije.²³ Činjenica da je srednjojužnoslavenska jezična situacija jedinstvena i komplicirana, lingvistici mora biti poticaj da ju svestranije sagledava, a ne da ju mijenja gurajući ju u neprimjerene okvire. Argumenti kojima nas S. Kordić trenutačno uvjerava u suprotno, temelje se uglavnom na pogrešnim interpretacijama i neprimjerenim usporedbama. Ako bismo ih ipak prihvatili, oni nam ne bi olakšali klasifikaciju i opis srednjojužnoslavenske jezične realnosti, već bi ih otežali i iskrivljivali. To mora da je i samoj autorici poznato budući da njezini krajnji ciljevi očigledno nisu lingvističke prirode. Razotkrio ih je Leopold Auburger (7-8, 214.-215.):

Njezino je krajnje rješenje komunikacijskih zadataka globalna jednojezičnost. Serbokroatistički bi program bio onda sa svojom zamjenom hrvatskoga (možda također srpskoga, crnogorskoga i bošnjačkoga) jezika serbokroatističkom jezičnom konstrukcijom modul za jugoistočnu Europu na putu u tu jezičnu globalizaciju. Dakako, to rješenje nije autoričin izum i ne može se patentirati kao novost. Njezina cijela prividna lingvistička argumentacija u biti je nevjesto kompiliranje prošlih, mnogo puta opovrgnutih tvrdnja. Riječ je o starome serbokroatističkom programu koji potječe već iz vremena Vuka S. Karadžića i Ilije Garašanina.

Čitatelji Republike sigurno se sjećaju nedavnih vremena u kojima je S. Kordić bila revna spisateljica *Hrvatskoga slova* (za one strane čitatelje koji ne znaju, riječ je o navodno »nacionalističkom« časopisu za kulturu). Suradujući u *Hrvatskome slovu*, nije pisala o »srpskohrvatskome«, već o hrvatskome, onako kao u *Vijencu*. Bilo bi zanimljivo saznati kako ju je uredništvo *Hrvatskoga slo-*

va natjeralo na takvu suradnju. Je li joj možda prepravljalo tekstove i ubacivalo svoj naziv »jezika«? Je li to činilo i uredništvo *Vijenca*? U svojem odgovoru S. Kordić objašnjava da joj osim svega drugoga podmećem i to kako u njezinoj knjizi *Relativna rečenica* »jezik« naziva »srpskohrvatskim«, jer kad bi tako bilo, ta knjiga ne bi mogla biti objavljena u Zagrebu 1995. (9-10, 198.-199.). Čitatelji neka sami prosude što je autorica time željela reći.

Ako opet bude pisala odgovor, neka ne zaboravi opisati promjene svojih gledišta o hrvatskome, srpskome i »srpskohrvatskome«. Tek kad to učini, imat će možda smisla s njome dalje raspravljati.